

**YAŞLILARIN FASILƏSİZ TƏHSİLİNİN TƏŞKİLİNDƏ
KİTABXANALARIN ROLU VƏ İŞTİRAKI****A.S.HÜSEYNOVA***Bakı Dövlət Universiteti*

Cəmiyyətin inkişafının hazırkı vəziyyəti, sosial-iqtisadi şəraiti ümumilikdə təhsil sisteminin qarşısında xüsusi tələblər qoyur. Biliklərin sürətlə köhnəlməsi hər bir şəxsin bilik potensialının daima yüksəldilməsini tələb edir. Məhz bu mənada bütün ömür boyu təhsil almaq ideyası xüsusi aktualıq kəsb edir. Onun həyata keçirilməsi fasiləsiz təhsil sisteminin yaranması və inkişafında özünü ifadə edir

Təhsildə fasiləsizlik insanın bütün ömür boyu tam, əhatəli, zamanın tempinə uyğun individuallaşmış və təkmilləşdirilmiş təhsilidir və inkişaf səviyyəsindən asılı olamayaraq hər bir ölkə üçün aktualdır. Məsələn, müasir Avropada elm və texnologiya elə sürətlə inkişaf edir ki, məlumatların hər il orta hesabla 20%-i aktuallığını itirir və beləliklə də 5-8 il ərzində peşələrin məzmunu tamamilə köhnəlir. Təsadüfi deyil ki, məşğulluq üzrə Avropa strategiyası çərçivəsində ömür boyu təhsil biliklər və bacarıqların, peşə səriştəsinin artırılması məqsədi ilə və daimi əsaslarla aparılan hərtərəfli təlim fəaliyyəti kimi müəyyən edilmişdir. Bu kimi sənədlərin sayı çoxdur - Fasiləsiz Təhsil haqqında Avropa Memorandumu, Hamburq Bəyannaməsi, Dakar Bəyannaməsi, Sofiya Bəyannaməsi və s.

Qeyd olunanların Azərbaycan kimi keçid iqtisadiyyatlı ölkələr üçün aktualığı daha böyükdür. Avropada Ömür Boyu Təhsilin qarşısında duran vəzifə, sadəcə dillə desək, vətəndaşın bilik və bacarıqlarının 3-5 il ərzində yeniləşən texnologiyaya uyğunlaşdırmaqdırsa, Azərbaycanda uzun müddətli dövr ərzində mövcud olmuş planlı iqtisadiyyat şəraitində və totalitar ideoloji mühitdə qazanılmış ixtisasların və əldə edilmiş peşə vərdişlərinin müasir dövrün tələblərinə uyğunlaşmanı təmin etməkdir. Təkcə bir faktı göstərmək kifayətdir ki, hazırda ölkədə mövcud olan əməkqabiliyyətli əhalinin təqribən 60-70%-i inzibati-amirlik münasibətləri sistemində təhsil almış və ya çalışmışdır. O dövrdə bir dəfə əldə edilmiş ixtisas insanın ömrü boyu işlə təmin olunmasına imkan verirdi. Lakin indi bazar iqtisadiyyatı şəraitində texnologiyaların sürətlə dəyişməsi çevik və dinamik şəkildə peşə və ixtisasların artırılmasını, yeni ixtisaslara yiyələnməni tələb edir. Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, ölkədə mövcud işsizlik problemi təkcə iş yerlərinin olmaması səbəbində deyil, işsiz və işaxtaranların peşə-ixtisas təhsilinin və vərdişlərinin

müasir əmək bazarına cavab verməməsi səbəbindəndir. Məhz bu faktlar Azərbaycanda yaşlıların təhsilini aktual edir.

Yaşlıların təhsili – fasiləsiz təhsil sisteminin tərkib hissəsi olmaqla, vətəndaşların cəmiyyətdə və iqtisadiyyatda daim baş verən dəyişikliklərə uyğunlaşmasını təmin etmək məqsədilə çevik tədris proqramları əsasında həyata keçirilən təhsil prosesidir. Yaşlıların təhsili ilə ənənəvi təhsilin arasında müəyyən fərqlər mövcuddur. Əgər ənənəvi təhsil sisteminin vəzifəsi cəmiyyət üçün layiqli vətəndaş və iqtisadiyyat üçün lazımi kadr hazırlamaqdırsa, konkret olaraq yaşlıların təhsilinin vəzifəsi isə artıq ənənəvi təhsil sistemindən çıxmış vətəndaşların cəmiyyətdə və iqtisadiyyatda daim baş verən dəyişikliklərə uyğunlaşmasını və fəal iştirakını təmin etməkdir.

Yaşlı təhsilalan – cəmiyyətdə və iqtisadiyyatda daim baş verən dəyişikliklərə uyğunlaşmaq məqsədilə, andraqoji (andraqogika-yaşlıların təhsili aqqında elm sahəsidir) prinsiplər əsasında təhsil almaqla, bilik, bacarıq və şəxsi keyfiyyətlərinin, əmək vərdisləri və peşə bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinə və təkmilləşdirilməsinə olan etiyaclarını ödəmək istəyən şəxsdir.

Yaşlıların təhsili prosesində kontingentə aşağıdakı sosial-demoqrafik qruplar aid edilə bilər:

- əmək funksiyalarının məzmununda baş vermiş dəyişikliklər və yeniliklərlə əlaqədar ixtisasartırmaya və ixtisasdəyişməyə cəlb edilən peşəkar əmək sahəsi işçiləri;
- şəxsi təsərrüfatla və fərdi əmək fəaliyyəti ilə məşğul olanlar;
- məşğuliyyət sahəsini və ya peşəsini dəyişmək fikrində olan şəxslər;
- uzunmüddətli fasilədən sonra, o cümlədən analıq məzuniyyətindən sonra peşəkar əmək fəaliyyətinə qayıdanlar;
- müstəqil həyata yeni başlamış yaşlı mütəxəssislər;
- peşəsi olmayanlar;
- yeni peşəyə yiyələnməyə və ya ixtisasını artırmağa ehtiyacı olan işsizlər;
- hərbi xidmətdən tərxis olunanlar;
- məcburi köçkünlər və qaçqınlar;
- adi şəraitdə tədris materiallarını qavraya bilməyən və sağlamlığı məhdud olan şəxslər;
- müxtəlif səbəblərdən yeni sosial-mədəni şəraitə uyğunlaşmağa məcbur olan şəxslər;
- şəxsi keyfiyyətlərini inkişaf etdirmək və ya bilik dairəsini genişləndirmək arzusunda olan şəxslər və s.

Azərbaycanda yaşlıların təhsili problemini aktual edən bir sıra səbəblər vardır:

- Ölkədə mövcud olan işsizlik problemi təkcə iş yerlərinin olmaması səbəbindən deyil, eyni zamanda işsiz və işaxtaran vətəndaşların peşə-ixtisas təhsilinin və əmək vərdişlərinin müasir əmək bazarının tələblərinə cavab verməməsi;

- Bir milyona qədər qaçqın və məcburi köçkünlərin öz doğma yurd-yuvalarını itirmələri ilə yanaşı, mövcud iş yerlərini də itirmələri;

- Ölkədə həyata keçirilən idarəetmə prosesində iştirak edən çoxsaylı məmurlar ordusunun nəzəri biliklərinin və praktiki bacarıqlarının müasir dövrün tələblərinə uyğun daha da təkmilləşdirilməsi problemi;

- Ölkədə informasiya texnologiyalarının tətbiqi sferalarının genişləndirilməsi dövlət siyasətinin prioritetlərindən birinə çevrilir. Bu isə informasiya texnologiyalarının yeni tətbiq olunduğu müəssisə və təşkilatların əməkdaşlarının bu istiqamətdə bacarıqlarının artırılmasına yönəldilmiş təlimlərin keçirilməsi zəruri edir.

- Ölkədə ciddi ekoloji problemlərin mövcud olmasının müqabilində əhalinin bu istiqamətdə maarifləndirilməsi səviyyəsi aşağıdır. Bu isə həmin istiqamət üzrə yaşlıların təhsili prosesini zəruri edir.

- Ölkənin ənənəvi təhsil sistemində aparılan islahatlar başa çatmadığından təhsil sistemində hazırlığı ilə və əmək bazarının tələbləri arasında ciddi uyğunsuzluqlar hələ də mövcuddur. Buna görə də hətta yenidən hazırlanmış kadrların da əmək bazarında rəqabət qabiliyyətli olmaları üçün, onların çevik və qısamüddətli əlavə təhsilə ehtiyacları vardır ki, bu da yaşlıların təhsilini aktual edən daha bir səbəbdir.

- Ölkə əhalisinin demokratik vətəndaş quruculuğu istiqamətində ciddi maariflənməyə ehtiyacı vardır ki, bu istiqamətdə yaşlıların təhsili prosesi hələ uzun müddət aktual olaraq qalacaq və s.

Yaşlıların fasiləsiz təhsil prosesinin təşkil edən müəssisələr icərisində ən aparıcı yeri kitabxanalar tutur. Müasir şəraitdə cəmiyyət həyatının bütün sahələrində olduğu kimi kitabxanalarda da əsaslı dəyişikliklər baş verməkdədir. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində kitabxanaların yeni iqtisadi mexanizmə uyğunlaşması ən aktual problemlərdəndir. Müasir dövrdə geniş oxucu kütlələrinin dünyagörüşünün düzgün istiqamətləndirilməsi, təhsil səviyyəsinin yüksəldilməsi, mütaliə mədəniyyəti vərdişlərinə yiyələnməsi üçün kitabxanaların fəaliyyətinin fasiləsizliyi təmin olunmalıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, Amerika kitabxanaşünasları fasiləsiz təhsil sistemini yaşlılar üçün kütləvi kitabxana xidmətinin əsası olaraq qiymətləndirirlər. Şəxstəhsil mütaliənin fasiləsiz təhsilə kömək edən mürəkkəb formasıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, informasiya texnologiyalarının inkişaf etdiyi, kompüter telekommunikasiya vasitələrinin kütləvi xarakter daşdığı müasir dövrümüzdə dünya əhalisi icərisində məhz yaşlı nəsəl daha çox mütaliə etməyə maraqlı göstərir. Onlar

cəmiyyət həyatının hadisələrində şüurlu və fəal iştirak etmək üçün daha çox şəxsiyyətlə məşğul olurlar. Şəxsiyyət eyni zamanda biliklərə yiyələnməyin əsas yollarından biridir. Şəxsiyyət elmi nailiyyətlərin geniş xalq kütlələrinin sərvətinə çevrilməsinə kömək edir. Kitabxana işinin düzgün və geniş təşkili olmadan şəxsiyyət işi inkişaf edə bilməz. Kitabxanalar yalnız şəxsiyyətlə maraqlı oxucuları deyil, bütün oxucuları şəxsiyyətlə cəlb etməlidir. Çünki kitabxana xidmətinin düzgün təşkili olmadan cəxsi təhsil işi inkişaf edə bilməz. Şəxsiyyət elmi nailiyyətlərin geniş xalq kütlələrinin sərvətinə çevrilməsinə yardım edir. Müasir həyatın hadisələrində şüurlu və fəal şəkildə iştirak etmək yalnız şəxsiyyətlə mümkündür. Bu işdə kitabxanaların səmərəli fəaliyyəti mühüm rol oynaya bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. *Xələfov A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslik H.1-2.B., 2001- 400 s.*
2. *Baxşəliyev V. İ. Yaşlıların təhsili zamanın tələbidir // Təhsil.- dekabr 2004*
3. *Yaşlıların təhsilinə dair Hamburq konfransı.-1997.*
4. *Осипова И. Библиотека и образование: К постановке проблемы// Библиотековедение.- 1999.-№1.-С. 22-28*
5. *Проблемы непрерывного образования взрослых: Сб. науч. тр.- Л., 1979.- 77 с.*
6. *Збаровская Н. В Формирование информационно-образовательной среды современных библиотек //Библиотековедение.- 2006.- №4.-С.50-54*

РОЛЬ И УЧАСТИЕ БИБЛИОТЕК В НЕПРЕРЫВНОМ ОБУЧЕНИИ ВЗРОСЛЫХ

А.С.ГУСЕЙНОВА

РЕЗЮМЕ

В статье раскрыта суть актуальности образования взрослых как составной части системы непрерывного образования. Также отмечается роль и значение библиотек в образовании взрослых в общества знаний.

**THE ROLE AND PARTICIPATION OF LIBRARIES IN THE
ORGANIZATION OF THE ADULTS CONTINUOUS EDUCATION**

A.S.HUSEYNOVA

SUMMARY

The a article is dedicated to the essence of the urgency of the education adults as component of continuous education system. The role and importanse of libraries in the adults in the knowledge society are elucidated as well of adult knowledge in societies.